

26. A halogénelemek

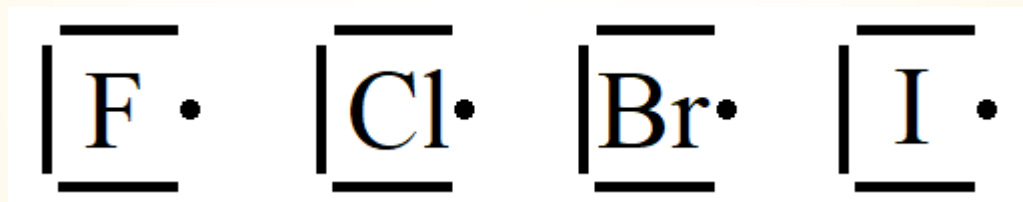
Szerkezeti sajátságok

- ▶ halogének = sóképzők
- ▶ a periódusos rendszer 17. csoportjának (VII. A főcsoportjának) elemei

Az elem neve és vegyjele	A név jelentése	A felfedező(k) neve	A felfedezés ideje	A XIX. századi magyar neve
fluor (F)	folyni	Moissan, H.	1886	folany
klór (Cl)	zöld, zöldessárga	Scheele, C. W.	1774	halvány
bróm (Br)	bűzös	Balard, J.	1826	büzeny
jód (I)	ibolyaszínű	Courtois, B.	1811	iblanty
asztácium (At)	állhatatlan	Corson, D. R., McKenzie, K.R., Segré, E.	1940	

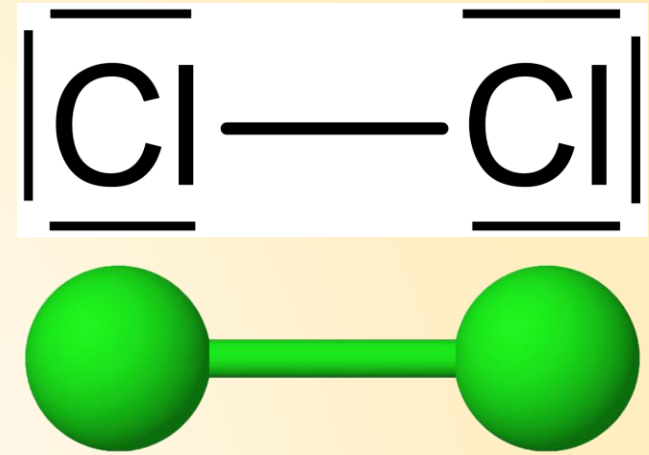
Szerkezeti sajátosságok

- ▶ vegyértékelektronhéj szerkezete: $ns^2 np^5$ (ahol $n > 1$)
  - ▶ 7 db vegyértékelektron
    - ▶ 6 elektron párosítva (3 elektronpár), 1 db pár nélküli (párosítatlan) elektron

A klór – szerkezeti sajátosságok

- ▶ kétféle izotóp keveréke (^{35}Cl és ^{37}Cl)
- ▶ kétatomos molekulákból áll
  - ▶ apoláris, lineáris alakú molekula
  - ▶ nincs kötésszög!
- ▶ szilárd halmazállapotban molekularácsot képez
- ▶ a rácsot gyenge diszperziós kölcsönhatás tartja egyben
  - ▶ a diszperziós kölcsönhatás csak a rácsában működik, $25\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on nem

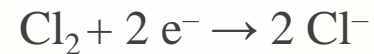
A klór – fizikai tulajdonságok

- ▶ sárgászöld színű, szúrós szagú, köhögésre ingerlő gáz
- ▶ alacsony olvadási- és forráspont
  - ▶ viszonylag nehezen cseppfolyósítható
- ▶ polaritása miatt vízben csak igen kis mértékben oldódik, viszont a vízoldódását reakció segíti
  - ▶ a vizes oldatát *klóros víz*nek nevezzük
- ▶ apoláris oldószerekben viszonylag jól oldódik
- ▶ a levegőnél sokkal nagyobb sűrűségű gáz, lefelé száll

A klór – kémiai tulajdonságok

- ▶ közönséges körülmények között is nagy a reakciókészsége
- ▶ nagy az elektronegativitása ($EN = 3,16$)
- ▶ a reakciói redoxireakciók, amelyekben a klór az oxidálószer
  - ▶ a reakciói többségében kloridion jön létre:

- ▶ oxigénnel és a nemesgázokkal nem lép reakcióba

A klór – kémiai tulajdonságok

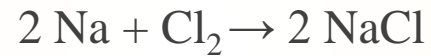
- ▶ reakció hidrogénnel:
  - ▶ **ROBBANÁSVESZÉLY!**
  - ▶ $V_{\text{H}_2}:V_{\text{Cl}_2} = 1:1$ = klórdurranógáz
  - ▶ szikra, hő vagy UV-fény hatására robban
  - ▶ $\text{H}_2 + \text{Cl}_2 \rightarrow 2 \text{HCl}$
  - ▶ fakó ibolya színű láng
  - ▶ nagy hő fejlődik

A klór – kémiai tulajdonságok

▶ reakció fémekkel:

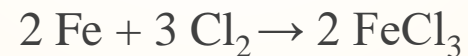
- ▶ gyakran fényjelenség
- ▶ kérgétől megtisztított, megolvasztott nátriummal:

- ▶ a termék neve: nátrium-klorid
- ▶ fehér színű füst képződik

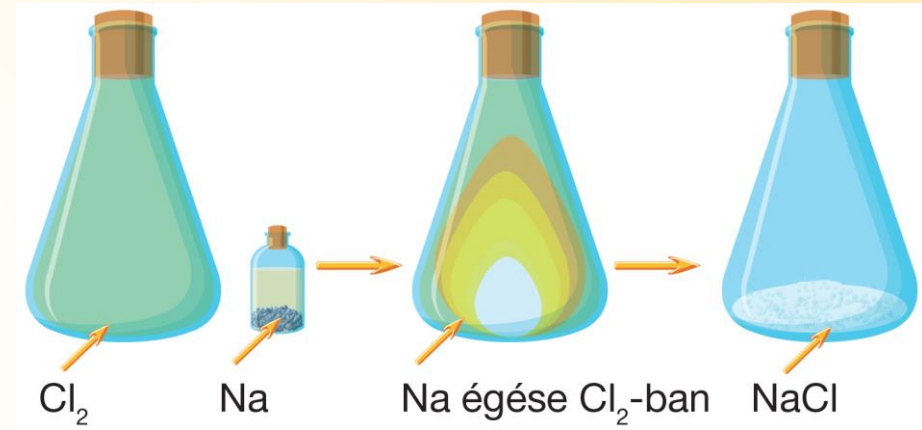
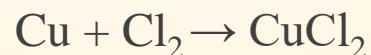
▶ felhevített vasdróttal:

- ▶ a termék neve: vas(III)-klorid
- ▶ rozsdabarna színű füst képződik

▶ felhevített rézdróttal

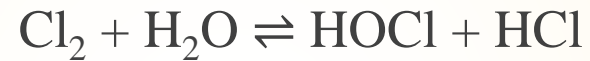
- ▶ a termék neve: réz(II)-klorid
- ▶ zöld színű füst képződik

A klór – kémiai tulajdonságok

➤ reakció vízzel:

- klóros víz keletkezik
- savas kémhatású oldat
- a klór és a klóros víz az oxidáló hatás miatt színtelenítő hatású

A klór – kémiai tulajdonságok

- ▶ reakció lúgokkal:

- ▶ nátrium-hidroxid-oldattal nátrium-hipoklorit állítható elő
- ▶ a NaOCl a háztartási hipó hatóanyaga

- ▶ reakció halogenidionokkal:

- ▶ reagál a kisebb reakciókészségű bromid- és jodidionokkal
- ▶ a fluoridiont nem képes oxidálni

A klór – előfordulás

- ▶ elemi állapotban a Földön meglehetősen ritka
- ▶ ionos vegyületei gyakrabban fordulnak elő (pl. nátrium-klorid)
- ▶ a kovalens vegyületei ritkák

A klór – előállítás

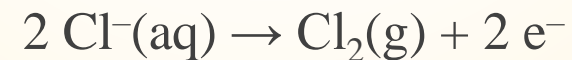
▶ laboratóriumban:

- ▶ erélyes oxidálószer (pl. mangán(IV)-oxid vagy kálium-permanganát) és sósav reakciójával

▶ iparban:

- ▶ nátrium-klorid-oldat elektrolízisével (az anódon válik le):

A klór – felhasználás és élettani hatás

➤ felhasználás:

- baktériumölő és fertőtlenítő hatású szerek készítése
  - Semmelweis Ignác (1818-1865): „az anyák megmentője”
- vízfertőtlenítés
- színtelenítő hatású szerek (fehérítő szerek)

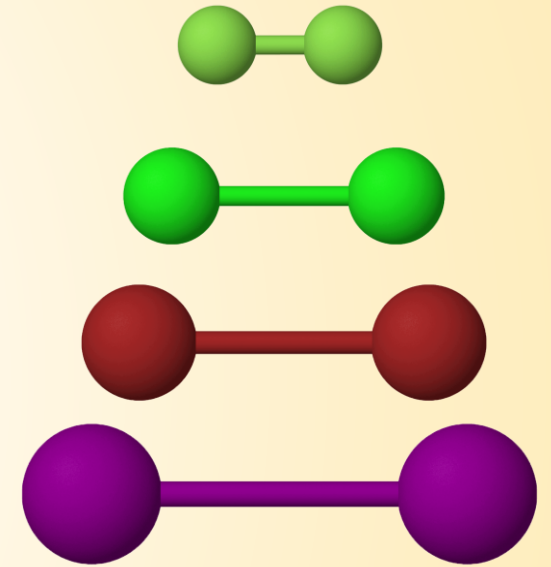
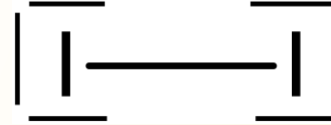
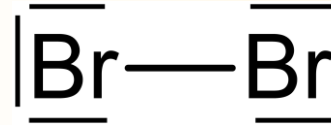
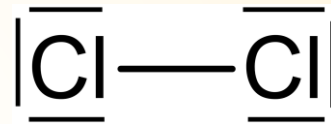
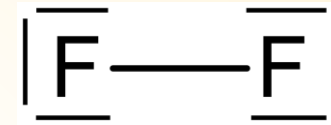
➤ élettani hatás:

- mérgező gáz, izgatja a nyálkahártyát, tüdővizenyőt okoz
- I. világháború: harcigáz (1914, Ypern)

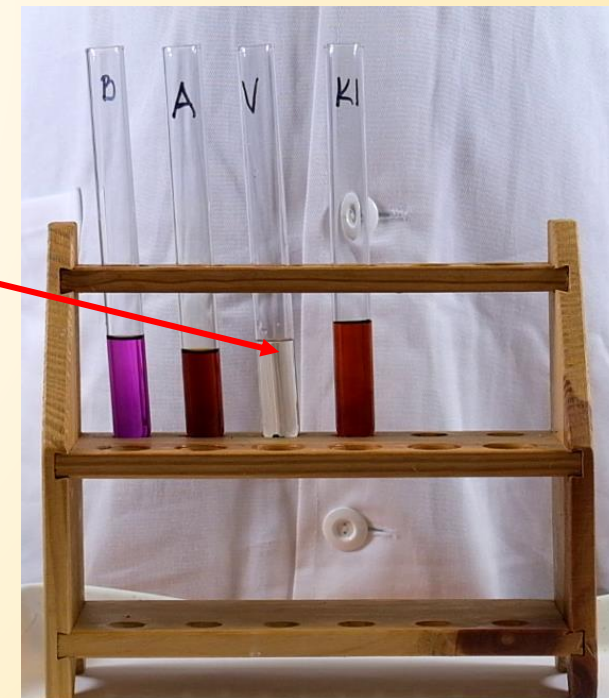
A fluor, a bróm és a jód – szerkezeti sajátságok

- ▶ kétatomos molekulákból állnak
  - ▶ apoláris, lineáris alakú molekulák
  - ▶ nincs kötésszög!
- ▶ szilárd halmazállapotban molekularácsot képeznek
- ▶ a rácsot gyenge diszperziós kölcsönhatás tartja egyben
  - ▶ a diszperziós kölcsönhatás erőssége a molekulák méretének növekedésével fokozatosan nő

A fluor, a bróm és a jód – fizikai tulajdonságok

- ▶ moláris tömeghez képest alacsony OP és FP
- ▶ fluor: zöldessárga színű, szúrós szagú gáz
- ▶ bróm: vörösbarna színű, könnyen párolgó folyadék
- ▶ jód: fémes szürke színű, gőz állapotban lila színű, jellegzetes illatú (*szublimáló?*) szilárd anyag
- ▶ a halogénelemek a poláris vízben rosszul oldódnak
  - ▶ a fluor reagál vele, oxigén és ózon keletkezik
  - ▶ a bróm HOBr és HBr vizes oldatát képezi a vízzel (*brómos víz*)
  - ▶ a jód:
    - ▶ oxigént nem tartalmazó oldószerben a jód lila színnel oldódik (benzin)
    - ▶ oxigéntartalmú oldószerben a jód barna színnel oldódik (alkohol)
    - ▶ KI-oldatban oldódik jobban (Lugol-oldat) ($I_2 + I^- \rightleftharpoons I_3^-$)

A fluor, a bróm és a jód – kémiai tulajdonságok

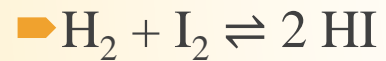
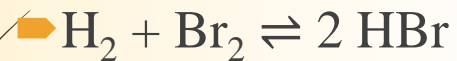
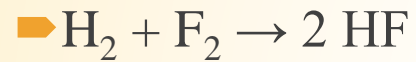
- ▶ a fluor a legnagyobb reakciókészségű elem
  - ▶ még a nemesgázok egy részével is képes elreagálni
- ▶ a rendszám növekedésével csökken a reakciókészség
- ▶ a legnagyobb elektronegativitású elemek az adott periódusban
- ▶ minden reakciójuk redoxireakció
  - ▶ ezekben oxidálószerként vesznek részt
  - ▶ ionjaik redukálószerként viselkednek
- ▶ oxigénnel, héliummal, neonnal és a nemesfémekkel nem lépnek reakcióba

	<i>EN</i>
Fluor	3,98
Klór	3,16
Bróm	2,96
Jód	2,66

A fluor, a bróm és a jód – kémiai tulajdonságok

▶ reakció hidrogénnel:

sötétben, alacsony hőmérsékleten is robbanásszerű

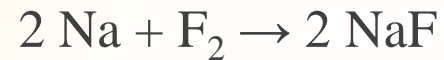
egyensúlyra vezető folyamat

egyensúlyra vezető folyamat

A fluor, a bróm és a jód – kémiai tulajdonságok

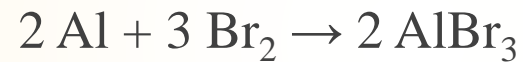
▶ reakció fémekkel:

▶ nátriummal:

igen heves reakció, tűzjelenség; nátrium-fluorid

▶ alumíniummal:

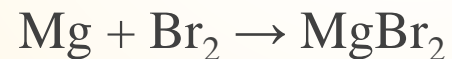

vörösbarna gőz, tűzjelenség; alumínium-bromid

lila gőz, tűzjelenség; alumínium-jodid

▶ magnéziummal:

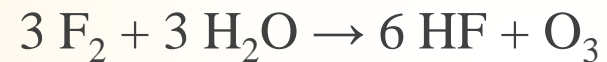
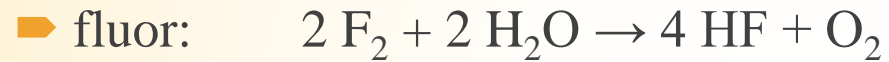

heves reakció; magnézium-bromid

A fluor, a bróm és a jód – kémiai tulajdonságok

▶ reakció vízzel:

▶ jód: nem lép reakcióba vízzel

▶ reakció lúgokkal: a klórhoz hasonlóan megy

A fluor, a bróm és a jód – kémiai tulajdonságok

▶ reakció halogenidekkel:

- ▶ reagálnak a kisebb reakciókészségű halogenidionokkal
- ▶ a bróm nem képes oxidálni a fluorid- és a kloridionokat
- ▶ a jód nem képes oxidálni sem a fluorid-, sem a klorid, sem a bromidionokat

A fluor, a bróm és a jód – előfordulás

- ▶ fluor: csak vegyületekben (fluoridokban) (pl. fluorit, apatit, folyópát (CaF_2))
- ▶ bróm: csak vegyületekben (bromidokban)
- ▶ jód:
  - ▶ vegyületekben (jodidokban)
  - ▶ elemi állapotban: tengervízben, tengeri növényekben, algákban

A fluor, a bróm és a jód – előállítás

- ▶ csak iparban állítják elő a fluort, a brómot és a jódot
- ▶ fluor: fluoridok olvadákelektrolízisével

- ▶ bróm: bromidokból klór segítségével
- ▶ jód: jodidokból klór segítségével

A fluor, a bróm és a jód – felhasználás és élettani hatás

- ▶ fluor: pl. teflon készítésére
- ▶ bróm: főként a gyógyszeripar használja
- ▶ jód: fertőtlenítőszerként az egészségügyben

- ▶ fluor: mérgező gáz
- ▶ bróm: a bőrre kerülve fekélyes sebet eredményez
- ▶ jód:
  - ▶ baktériumölő és fertőtlenítő hatású
  - ▶ a jódszegény táplálkozás golyvás megbetegedést (strúmát) eredményez

Felhasznált források

- <https://2.imimg.com/data2/OC/IO/MY-2930163/sodium-hypochlorite-250x250.jpg> (utolsó megtekintés: 2021.02.13.)
- [https://www.thoughtco.com/thmb/rt0-YEcTOFfKmttM805rtJvfdsw=/600x600/filters:fill\(auto,1\)/fluorinesimulant-56a12c323df78cf772681c61.jpg](https://www.thoughtco.com/thmb/rt0-YEcTOFfKmttM805rtJvfdsw=/600x600/filters:fill(auto,1)/fluorinesimulant-56a12c323df78cf772681c61.jpg) (utolsó megtekintés: 2021.02.13.)
- https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e3/Bromine_layer_on_the_inner_surface_of_the_vial_is_thinner.jpg (utolsó megtekintés és módosítás: 2021.02.13.)
- <https://cdn.britannica.com/68/132468-050-9DE736C3/Iodine.jpg> (utolsó megtekintés: 2021.02.13.)
- <https://www.newsday.co.zw/wp-content/uploads/2015/09/goitre-large.jpg> (utolsó megtekintés: 2021.02.13.)
- OH-KEM910TB/I. tankönyv: 26. *A halogénelemek* (Oktatási Hivatal, 2021, 116-121. oldal)